

APOZIȚIA – NOI TAXINOMII STRUCTURALE. ABORDARE DESCRIPTIV-TEORETICĂ

0. Introducere

Vestigiu peren al limbii, adică vechi și actual în același timp, apozarea reprezintă, după coordonarea și subordonare, cel mai productiv mecanism sintactic prin juxtapunere al unei limbi, care facilitează nevoile de comunicare, tocmai datorită maleabilității aduse de simpla alăturare a doi termeni. În situația apozării, legăturile *in voce* succed legăturilor sintactice *in mente*, prin coreferențialitatea care activează semantica, sintactica și pragmatica enunțului sintactic. Imediat ce gramaticienii au observat complexitatea problematicii aduse de actualizările apozității și curând după acceptarea apozității ca o specie de subordonare, lingviștii au început să reconsidere statutul sintactic al acestei funcții și al raportului sintactic aferent. Direcțiile de investigare a apozității și a raportului sintactic apozitiv au vizat mai întâi statutul apozității, ne referim acum la sintaxa românească, apoi imediat, dacă nu, uneori, simultan, au fost investigate clasificările după criteriile moștenite, dar și novatoare, ceea ce a dus la două tipuri de taxinomii românești ale apozității: clasificări clasice și moderne, existând, firește, pentru fiecare dintre ele, certe limite teoretice și interpretative. În acest context care permite încă amendamente, credem că pot fi propuse noi taxinomii structurale ale apozității, ceea ce vom face în lucrarea de față. Vom proceda, succint, mai întâi la o reconsiderare a statutului teoretic al apozității, pentru că acesta este consubstanțial clasificărilor și criteriilor implicite.

1. Statutul apozității în sintaxa românească

Versatilitatea funcției sintactice de apozitie este atât de mare, încât ea a fost asimilată nu doar epistemologic cu subordonarea, coordonarea, ci și, mai nou, cu incidența (GALR 2008, p. 655), fapt care ne constrânge pentru început să ne precizăm punctul de vedere. Vom reeunța teoriile care au circulat în lingvistica românească privind apozitia. Prima teorie (T_I) este cea prin care se consideră că apozitia este o funcție sintactică subordonată de tip atribut/iv. Teoria a doua (T_{II}) privește individualizarea raportului apozitiv, numit uneori de „referință” sau de „echivalență”, și a apozității față de celelalte raporturi sintactice în general și față de raportul sintactic de subordonare în special. Teoria a treia (T_{III}) accesează ipoteza includerii raportului apozitiv în cel de coordonare, această specie de raport coor-

DACOROMANIA, serie nouă, XXIV, 2019, nr. 2, Cluj-Napoca, p. 155–168

dinativ fiind una de tip explicativ. Ultima teorie (T_{IV}) inferează din T_{III} , și anume, dacă apozarea este doar o coordonare, logic ar trebui să admitem anularea ideii de raport sintactic generator de funcții sintactice și să îl considerăm mai curând o realitate semantică, un raport semantic, o nonfuncție sintactică. Evident aceste teorii au produs și încadrarea apozității fie între clasificările atributului substantival, fie ale coordonării, fie au creionat în linii mari posibile realizări semantico-sintactice, fie au descris prin attribute categoriale diverse tipuri de apoziii, mai ales în baza conținutului sintactic denotativ și mai puțin în baza conținutului sintactic categorial, structural, ori a conținutului sintactic funcțional. În ceea ce ne privește, așa cum am demonstrat în toate lucrările noastre în care am abordat problematica apozității¹, există suficiente argumente obiective pentru ca apozitia și raportul sintactic apozitiv, generator al acestei funcții sintactice, să fie considerate autonome, *in se* și *per se*, în baza trăsăturilor de formă sintactică și de conținut sintactic și a opozițiilor aferente. Nu toți lingviștii români care s-au ocupat de problematica apozității au emis însă și puncte de vedere taxinomice.

2. Taxinomial clasice și moderne. Limite taxinomice

Sub acest titlu, vom avea în vedere mari lucrări monografice românești de gramatică generală, care au ca trăsătură caracterul analitic și sintetic prezumtiv generalizant al lucrărilor, articolelor și studiilor apărute anterior, respectiv ne așteptăm să consemneze critic și cumulativ toate clasificările pertinente existente în literatura de specialitate de până la apariția lor. Ca repere temporale, de selectare a acestor lucrări, am considerat anii estimativi ai apariției celor patru teorii sintactice expuse mai sus asupra apozității, respectiv, T_I : perioada 1954–1970 (GA 1954, vol. II, p. 93–98; Șerban 1970, p. 179–185), T_{II} : perioada 1963–1974 (GA 1963, vol. II, p. 128–130) la care adăugăm și anii 2005 (GALR 2005, vol. II, p. 619–631), T_{III} : perioada 1990+ (Hodiș 1990, p. 60–70; Diaconescu 1989, p. 128–206), T_{IV} : perioada 1997+ (Irimia 1997, p. 509–519), lăsând deschisă lista opțiunilor teoretic-cronologice de analiză a acestor clasificări prin lucrările de referință care le consemnează.

Vom itera doar, conceptual sau terminologic, aceste clasificări, deoarece redarea descrierilor *in integrum* ar risca să facă din expunerea de față un excurs foarte lung cu aspect conspectiv. Saltul teoretic între primele GA, 1954 (vol. II, p. 93–98) și 1963 (vol. II, p. 128–130), în ceea ce privește clasificarea apozității, este practic inexistent; în ambele avem tipurile structurale: apozitia simplă (exprimată prin substantive și pronume) și apozitia dezvoltată (sintagmatică, substantiv plus determinanți), în 1966 fiind adăugată și propoziția apozitivă, iar la „funcțiunile” apozității din 1954, redenumite drept „valori” (din cauza unei posibile

¹ Ne referim la teoriile noastre asupra existenței raportului apozitiv, reluate în *Nivelul sintactic al limbii române* (Secrieru 1998) și în edițiile revizuite (2007, 2009), precum și în alte lucrări publicate în diverse reviste de specialitate.

tautologii reconstituibile ‘funcție care are funcțiuni’), găsim reformulări descriptive în 1963. Nici GALR 2005 (vol. II, p. 619–631), socotită noua gramatică academică, nu aduce clasificări notabile, ci doar augmentări la nivelul terminologiei (apozitie simplă, nominală, verbală, și complexă, plus propoziția apozitivă), „funcțiunile” și/sau „valorile” fiind redenumite „tipuri semantice” și reduse de la cinci (sau șase, la unii autori) la doar trei. Nici speculațiile teoretice privind asemănările dintre apozitie și numele predicativ și ale raportului apozitiv cu cel de incidență² nu produc efecte cuantificabile la nivelul clasificărilor. Sintetizând pentru întregul spectru de inventare, putem observa, totuși, că toate clasificările structurale prezente în aceste lucrări monografice de referință vizează caracterul simplu, sintetic sau dezvoltat, complex, intra- și inter-propozițional, mai puțin caracterul sintagmatic ori frastic, spectru care capătă descrieri tot mai largi în timp, exhaustivitatea descriptivă dorită pentru materialul limbii române atingând-o, în opinia noastră, Ion Diaconescu, în lucrarea sa din 1989 (p. 128–206), dar și în cea din 1995 (p. 328–379), unde găsim următoarea taxinomie: apozitia-parte de propoziție, cu subclasificările: apozitia simplă (nominală, pronominală, adjectivală, adverbială, interjecțională), directă și indirectă; apozitia-sintagmă, apozitia dezvoltată, apozitie neizolată, apozitie antepusă, apozitia-propoziție, cu subclasificările: apozitive principale, apozitive secundare, apozitia sintetică și apozitia analitică (analitică descriptivă și descriptivă de tip analitic), precum și apozitia-frază; de asemenea, se revine la termenul funcții pentru „tipurile semantice”, care la I. Diaconescu sunt patru (1. denominativă, 2. descriptivă, 3. calificarea, 4. identificarea), completate însă de alte trei mari semanteme, care vizează mecanismele coreferențialității: corecția, reluarea, repetiția, astfel încât doar din simpla expunere a numelor de inventar ale acestor clasificări, întinse pe 178 de pagini, se poate observa complexitatea și unicitatea acestei funcții sintactice. Terminologia lingvistului amintit surprinde diferențieri subtile între diversele actualizări (cf. simplă vs sintetică, dezvoltată vs sintagmă vs analitică ș.a.), greu decidabile ori intuibile ca sens, dar amalgamarea criteriilor morfologice cu cele structural-sintactice și cu cele de sens, uneori sincretic și indistinct, le face greu manevrabile în practica analizei curente.

3. Noi taxinomii structurale

Ajunși în acest punct, credem că toate considerațiile iterate trebuie completate și cu anumite principii procedural-sintactice care au orientat și au ghidat, presupunem, stabilirea cu acuratețe a tipurilor structurale ale acestei funcții sintactice numite apozitie, generată de raportul sintactic apozitiv, toate aplicate cu scopul unei descrieri și al unei analize sintactice fără rest. Presupunem că acestea au fost:

– principiul simetriei (între apozitie și propoziția apozitivă);

² „Caracterul suprimabil, mobil, sau relativa independență sintactică a termenilor în cadrul enunțului sunt trăsături care apropie structurile apozitive de categoria construcțiilor incidente sau detașate, turnuri de frază cu trăsături semantice și sintactice particulare” (GALR 2005, p. 619).

- principiul opozițiilor categoriale (trăsătură cu trăsătură) – 1:1;
- principiul exhaustivității sau al epuizării tuturor variantelor combinatorice posibile (un principiu omniprezent în toate nivelele, respectiv limba tinde să epuizeze toate posibilitățile combinatorii cu sens gramatical, marcat prin formă gramaticală);
- principiul necontradicției în termeni și în obiect (o aplicare sintactică a principiului *toto et soli definito*);
- principiul unicității³ sintactice (pe care noi l-am defini ca faptul că o funcție sintactică este unic specializată în raport cu un conținut categorial⁴, dacă o privim la nivel teoretic, dar reduplicabilă prin mijloace mixte prin alte forme categoriale);
- principiul multiplicității (o funcție sintactică poate cunoaște realizări paradigmatic multiple: sintetice, sintagmatice, propoziționale și chiar frastice);
- principiul consistenței sau omogenității logice a interpretărilor, care este un principiu de metodă extrem de necesar (toate judecățile trebuie să fie conduse unitar, aplicate unitar, fără schimbarea criteriilor, interpretărilor, după sentimentul lingvistic al autorului sau în favoarea unei tradiții interpretative).

Trebuie adăugată, de asemenea, legea necontradicției, care spune că, dacă într-o demonstrație există o contradicție, o incongruență, o inconsistență, o fractură de logică, ori aceasta trebuie exclusă, ori toată teoria bazată pe ea este caducă și de drept conduce la falimentarea ei totală, lege care, în opinia noastră, nu este aplicată cu rigoare în lingvistica românească nici în situația teoretizării apoziției.

Referindu-ne la mecanismul opozițiilor (*supra*, principiul opozițiilor categoriale 1:1), remarcăm că în situația apoziției este necesar un sistem de opoziții în principal față de atribut, cu realizările sale, și, de asemenea, față de complement, cu realizările sale, date fiind actualizările nominale și verbale ale apozițiilor, precum și propoziționale (restul opozițiilor posibile rămânând încă de definit, fiindcă există și realizări sintagmatice și frastice ale funcției sintactice de apoziție). În ceea ce privește comparația dintre atribut și apoziție, vom remarca că, pe de o parte, există criterii consubstanțiale intrinseci, care vizează prin ceea ce se exprimă atât atributul cât și apoziția din punct de vedere morfologic, ambele clasificate în nominal/respectiv substantival, adjectival, pronominal, adverbial, verbal, interjecțional. Opozițiile taxinomice 1:1 arată că aici a fost respectat principiul exhaustivității sau al epuizării tuturor variantelor combinatorice posibile, de unde și clasificarea generică de mai sus. Pe de altă parte, există criterii extrinseci, care vizează particularități morfologice de orice tip ale termenilor supraordonanți, regentul verbal sau antecedentul verbal, care pot genera și alte opoziții taxinomice. De exemplu, complementul este cerut de un regent verb în general (complementul direct cerut de verb tran-

³ Acest principiu, după prima lui consemnare pe care o găsim la D. D. Drașoveanu (1971, p. 325), a fost reeșuat în GALR oarecum ambiguu, fiind acel principiu „potrivit căruia nu pot apărea două compliniri de aceeași natură în același domeniu sintactic” (2005, p. 10), aplicat apoi concret doar la teoretizarea și justificarea categoriei complementului secundar.

⁴ Pentru descrierile privind conținutul sintactic, divizibil în conținut funcțional, conținut categorial și conținut denotativ, vezi Secrieru 1998, p. 41; 2007, p. 56–57.

zitiv), de interjecție, de verb la participiu etc., dar apozitia verbală nu mai este descrisă sub aceste criterii, ci poate fi (1) la un antecedent verbal și (2) la unul nominal. Totuși, principiul 1:1 nu înseamnă, în situația apozitiei, că un antecedent nominal va fi exclusiv bază pentru o apozitie nominală, și un antecedent verbal va fi exclusiv baza unei apozitii verbale, apozitia comportându-se și unilateral, dar și mixt. Atrăși de principiul simetriei și al puternicului paralelism între realizările atributului, pe de o parte, și ale complementului, pe de altă parte, uneori ne scapă din vedere că apozitia poate mixa aceste două ipostaze, de unde și unicitatea ei între funcțiile sintactice.

Dăm un exemplu, doar pentru situația 3, de mixaj bază nominală–apozitie sintagmatică:

[1] „Vedem că am fost creați ca ființe libere: aici stă forța alegerii, a deosebirii duhurilor/, cum spuneau cei vechi” (*Dialog exclusiv Lapunkt*, 2017).

În exemplul de mai sus, apozitia difuză la nivelul structurii de suprafață, [aici stă forța alegerii], este obținută sintactic din evitarea repetiției prin mecanismul de substituție a bazei [ca ființe libere] cu o parte de vorbire inedită, alta decât cea consonantă, aici, de exemplu, cu un adverb. Reconstituirea logicii textului care conține apozitia repetitivă este următoarea:

[2] *, „Vedem că am fost creați ca ființe libere: [acelea sunt ființele libere, anume în care, ori respectiv] aici stă forța alegerii, a deosebirii duhurilor, cum spuneau cei vechi”.

Observăm cum intervine o încălcare în mică măsură a principiului *toto et solo definito*, dar și a principiului necontradicției în termeni și în obiect, în favoarea exhaustivității de manifestare a unei realități (triangulat cu principiul multiplicității), care – pentru a crește și a se întări – va tinde totdeauna să epuizeze toate posibilitățile combinatorii oferite de un substrat. Evident, și principiul multiplicității poate oferi un plan de clasificare în funcție de ideea de unitate sintactică, cum spunem o funcție sintactică poate cunoaște realizări paradigmatic multiple: sintetice, sintagmatice, propoziționale, frastice și chiar transfrastice.

3.1. Criterii de clasificare a apozitiei

În primul rând, trebuie să facem distincția clară între criterii intrinseci de clasificare a apozitiei, cele care privesc actualizările apozitiei privite static, și criteriile extrinseci de clasificare a apozitiei privite dinamic, respectiv care iau în discuție natura antecedentului, contextul sintactic și alți factori descriptivi care pot face diferența între un tip sau altul de apozitie. În interiorul fiecărui tip de clasificare trebuie să operăm și cu alte criterii suplimentare, dacă acestea se impun din practica observației empirice, până la epuizarea descrierilor taxinomice posibile. Această proiecție modelată teoretic este ponderată din punct de vedere practic prin confirmarea prin exemple, dar în articolul de față nu vom apela constant la exemple, pentru că scopul lucrării este unul de modelare teoretică.

Notă. Observăm, în avans, că, deasupra criteriilor intrinseci și a criteriilor extrinseci de clasificare a apozității, stă supracriteriul privitor la planurile sintactice ale comunicării, respectiv planul comunicării directe, planul comentariilor la comunicarea directă (al incidenței), planul comunicării apelative și planul comunicării interjecționale în care se poate actualiza apozitia. Avansăm aici doar un exemplu generic:

„Vasili Grossman nu e de aceeași părere. La sfârșitul descrierii pe care o face celor patru feluri de turnători^{bază} („cele patru Iude”^{apozitie în planul incidenței}), el pune problema vinovăției, a responsabilității pentru comportamentul josnic specific multor oameni care au trăit în comunism” (Iamandi 2017).

Această clasificare primară supraordonantă poate și trebuie să țină cont, în subsidiar, atât de realizările bazei, cât și de cele ale apozității, dar, dată fiind descrierea extinsă, ne vom ocupa în alt articol de acest aspect taxinomic.

3.1.1. Criterii intrinseci de clasificare a apozității

Primul criteriu intrinsec este cel referitor la tipul și numărul unităților prin care se exprimă funcția sintactică de apozitie. Acesta este un criteriu semi-morfologic și preponderent sintactic, pentru că poate merge în descriere nu atât pe convenția similară aplicată atributului nominal-verbal în funcție de unitățile morfologice care stau sub funcțiile sintactice exprimate printr-un cuvânt morfologic, ci surprinde caracteristica specifică a apozității, anume că ea este în plan sintactic o funcție sintactică raportată la o altă funcție sintactică. Faptul că această caracteristică aparține ideii de unitate sintactică este confirmat prin aceea că apozitia are ca bază de actualizare toate unitățile sintactice ale limbii, de la cea simplă, funcția sintactică⁵, la cele superioare, iar vechile considerații care raportează natura apozității la un regent morfologic trebuie abandonate, fiindcă reduc apozitia la o funcție de tip subordonator, de unde și contradicțiile consecutive acestei abordări.

Iată cum este necesar să apară modelul paradigmatic sintactic al apozității, considerată *in se* și *per se*:

APOZIȚIE exprimată prin:

- (1) funcție sintactică⁶
- (2) sintagmă
- (3) propoziție
- (4) frază
- (5) transfrază.

Acceptarea acestui punct de vedere, după cum afirmam, transformă în caduce clasificările anterioare ale apozității după modelul atributului (așa cum se vorbește în literatura de specialitate despre apozitie substantivală, pronominală, adjec-

⁵ Pentru teoria funcției sintactice ca unitate sintactică minimală a nivelului sintactic al limbii, vezi subcapitolul 1.7. *Conceptul de funcție sintactică*, în Secrieru 2007, p. 54–67.

⁶ Faptul că poate fi exprimată printr-un cuvânt morfologic nu are relevanță, ci înseamnă respectarea principiului (1:1), cu amendamentele posibile (locuțiuni lexicale de diverse tipuri).

tivală, adverbială etc.), deși acest aspect taxinomic poate fi luat și el în discuție, dar doar dacă ne referim la strict la posibilitățile combinatorice între părțile de vorbire care intră într-un raport sintactic de tip apoziție, prin coreferențialitate cu alte părți de vorbire care servesc drept bază⁷.

Această clasificare este consistentă cu propriul statut sintactic al apoziției, fiindcă ține cont de însăși demonstrația istorică a existenței raportului sintactic apozitiv și a acestei funcții sintactice, dublarea, copierea, identitatea apoziției cu funcția sintactică a antecedentului (Mitran 1963, p. 36–45). Acesta poate fi considerat fie un efect al principiului sintactic al transpozabilității (Stati 1972, p. 20), dar mai curând un efect al comutării paradigmatică între cei doi membri ai raportului sintactic apozitiv: baza sau antecedentul și apoziția, prin procedeul cosubstituției (substituției reciproce). Fiecare dintre realizări cunoaște aspecte interesante, de aceea le vom discuta în cele ce urmează.

3.1.1.1. Apoziția – funcție sintactică

Aici avem două situații distincte, la fel de importante și la fel de productive sintactic: I. apoziția este o funcție sintactică, dar, conform teoriei, apoziția va îndeplini simultan și orice altă funcție sintactică sau realizare a funcției sintactice pe care o poate avea antecedentul și II. apoziția se va putea actualiza și ca funcție autonomă, în condițiile în care nu este marcată formal prin aceleași mărci ca și baza sa.

Situația I. Aici vom include următoarele tipuri, privite ca invariante teoretice, indiferent prin ce parte de vorbire este exprimată baza apoziției și prin ce parte de vorbire este exprimată apoziția. Aceste actualizări (1+1) se realizează doar în condițiile în care apoziția este marcată formal prin aceleași mărci ca și baza:

- I₁ Apoziție + subiect
- I₂ Apoziție + apoziție
- I₃ Apoziție + atribut
- I₄ Apoziție + complement direct
- I₅ Apoziție + complement indirect
- I₆ Apoziție + circumstanțial
- I₇ Apoziție + cumul de funcții sintactice (care conține și apoziția-nume predicativ”),
- I₈ apoziția + funcție sintactică zero⁸.

Nu trebuie să demonstrăm existența acestor invariante, pentru că ele au fost exemplificate intens în literatura de specialitate (Diaconescu 1995, p. 331). Exemplificăm doar Invarianta 7, apoziție + cumul de funcții sintactice (apoziția – falsul „nume predicativ”), pentru că este o situație taxinomică nouă, ilustrabilă prin exemple:

⁷ Acest aspect a fost tratat pe larg în articolul nostru despre structuri apozitive la nivel intra-propozițional (Secieru 2018, p. 107–120).

⁸ Teoretizarea funcției sintactice zero este o necesitate care ține de sistemul de opoziții în care se înscriu funcțiile sintactice: funcții sintactice concrete vs funcții sintactice abstracte (zero sau negative).

[3] „Și doar atât^{baza CFS} va rămâne din mine – o pată^{apozitie+CFS}” (Radulian 2016).

[4] „Fără Dumnezeu^{baza} ca țintă^{apozitie+CFS} („complement al calității”), avem doar libertăți negative [...]” (*Dialog exclusiv Lapunkt*, 2017).

Din același motiv, exemplificăm Invarianta 8, apozitia + funcție sintactică zero, care este reprezentată prin exemple unde apozitia, ca și baza, sunt exprimate prin părți de vorbire care își pierd contextual conținutul funcțional:

[5] „Priviți-mă, zorilor^{bază fs Ø} fetelor^{apozitie fsØ} bune! Jur pe legendele voastre, pe lume: mi-a îmbobocit toată suflarea, mi-a înflorit țipătul, palmele, marea” (Radulian 2018).

Situația II. Este cea în care apozitia, în condițiile în care nu este marcată formal prin aceleași mărci ca și baza sa, se va actualiza fără a replica funcția bazei, ci doar ca funcție sintactică autonomă. Marca apozitiei în această situație este nominativul. Această situație este ilustrată prin exemplele de mai jos și altele asemenea:

[6] „Elif Shafak^{baza /} o scriitoare^{apozitie} fabuloasă, înțelegătoare, dar cu inima ruptă pentru țara^{baza apozitiei / ei, Ø} Turcia^{apozitie}” (Miroiu 2017a).

[7] „Așa m-am hotărât să mă duc la olimpiade. Numai că pentru clasa a cincea se organiza doar olimpiada de matematică^{baza AT subst prep., Ac / Ø} materie^{apozitie, N} la care nu străluceam deloc; fizica și chimia apăreau în clasa a șaptea, iar literatura abia în primul an de liceu” (Sima 2017).

[8] „Era un mare scandal, am fost proclamat ca dezertor^{bază apozitiei CFS} („complement al calității”) (în Ac.) un trădător^{apozitie (în N)}” (Grădinaru 2017).

Având în vedere combinațiile multiple dintre bază și apozitie, vom observa că aceste situații de mai sus, omogene din punctul de vedere al exprimării prin funcții sintactice a apozitiei, sunt descrieri limitate, în detrimentul practicii enunțurilor sintactice care ne arată cât de sistematic complexe sunt, în fapt, actualizările apozitiei.

3.1.1.2. Apozitie-sintagmă

Apoziția-sintagmă este o realitate teoretizată aproape unanim, dar, când se dorește stabilirea funcției sintactice a sintagmei ca întreg, gramatica tradițională constată că nu are instrumentele necesare și imbatabile ale unei astfel de încadrări, astfel încât intră în contradicții interpretative.

[9] „Profesoara de matematică^{baza sintagmatică a apozitiei} de la școală, tovarăsa Cristache^{apozitie sintagmă}, era îngrozitor de rea și, pe deasupra, era cocoșată – o poreclisem Coco –, ceea ce nu mă îmbia deloc să mă apuc de matematică. Asta, spre deosebire de doamna Mirică^{baza apozitiei}, profesoara de literatura română^{apozitie sintagmă}, o frumoasă brunetă cu ochii verzi^{apozitie sintagmă} care m-a fascinat în școală și chiar mulți ani după aceea” (Sima 2017).

[10] „Magda Grădinaru: Cititorii dumneavoastră din perioada comunistă înțelegeau mesajele disimulate^{bază sintagmatică a apozitiei}, critica ascunsă?^{apozitie sintagmatică /}” (Grădinaru 2017).

Dată fiind acceptarea realizării apozitiei prin sintagmă, ea trebuie considerată apozitie-sintagmatică, putând cumula și funcțiile sintactice ale bazei, cf. apozitie-sintagmatică-complement direct în exemplul [10] ș.a.m.d.

3.1.1.3. Apozitie propozițională

Demonstrăm existența acestei realizări prin exemplul de mai jos:

[11] Singurul lucru pe care trebuia să îl faci era să taci din gură,^{bază propozițională a apozitiei /} să nu spui nimic.^{apozitie propozițională tip cumul (apozitivă + PCFS) 5/}

3.1.1.4. Apozitie-frază

Această funcție frastică este tot mai prezentă în teoriile specialiștilor, pentru că este tot mai prezentă și în sintaxa enunțurilor limbii române contemporane. Ea se poate actualiza în raport cu orice bază, ca în exemplele de mai jos:

[12] „ION VIANU, scriitor și medic psihiatru: „Trebuie să te reții. Din păcate! Mi-aduc aminte că Eugen Ionescu mi-a spus odată: Cea mai interesantă literatură sunt memoriile. Sau jurnalele. Dar, din păcate, trebuie să spui totul, fiindcă, dacă-ncepi să filtrezi, nu mai rămâne nimic. Sau se duce tot ce este interesant. Pe de altă parte, trebuie să spui totul, /dar nu trebuie/ să fii prea narcisic,^{bază/} adică să spui totul/ numai ca să te pui în valoare pe tine^{frază apozitivă /”} (Popescu 2017).

[13] „Și apoi mai trebuie să ținem seama de încă două lucruri,^{bază /} și anume că un electorat la fel de mare ca al PSD-ului nu a votat/, iar un alt electorat la fel de mare a fost în străinătate / și e împiedicat/ să voteze, dintotdeauna^{frază apozitivă} (Cincea 2017).

3.1.1.5. Apozitie-transfrază

Această actualizare este realizată prin tipuri de enunțuri sintactice reperate la nivelul limbii române, dar care nu pot fi descrise la nivel sintactic ca propoziții, nici ca fraze, pentru că ele conțin și părți de propoziție sau fraze izolate de context, ori incastrează alte planuri sintactice (al incidenței, al comunicării apelative sau al comunicării interjecționale), situație tot mai des întâlnită în limba română contemporană, ca în exemplele de mai jos:

[14] „*Victim blaming* e un fenomen care a fost studiat de psihologi și despre care se vorbește mult./ Prin alte părți./ Concluzia la care s-a ajuns este că oamenii învinovățesc victimele pe baza ipotezei lumii juste,^{bază apozitiei /} √Ne încăpățânăm să credem că trăim într-o lume corectă și, ca atare, nimic rău nu i se poate întâmpla unui om corect.^{transfrază apozitivă”} (Ion 2017).

√[adică]

3.1.2. Criterii extrinseci de clasificare a apozitiei

Fiind o funcție sintactică bazată pe coreferențialitatea⁹ termenilor implicați în raportul sintactic care o generează, va trebui să avem în vedere, în stabilirea clasificărilor posibile, respectiv a subtipurilor, și cea de a doua ramură paradigmatică a bazei sau antecedentului, în raport cu cea a apozitiei. Vom discuta în paragrafele următoare toate aspectele taxinomice care se impun.

⁹ Termenii implicați în raportul apozitiv sunt legați lingvistic consubstanțial, semantic sau denotativ, dar și extralingvistic, ostensiv, aspect numit coreferențialitate. Unii specialiști numesc această legătură „bloc referențial” (GALR 2008, p. 656).

3.1.2.1. Baza apozitiei

O primă clasificare structurală a bazei privește, ca și în situația apozitiei, tipul unităților sintactice conform figurării grafice de mai jos:

BAZĂ	APOZIȚIE
(1) funcție sintactică	(1) funcție sintactică
(2) sintagmă	(2) sintagmă
(3) propoziție	(3) propoziție
(4) frază	(4) frază
(5) transfrază	(5) transfrază

Dar la fel de important este și numărul unităților cu rol de bază implicate, pentru că este un aspect productiv, care multiplică consistent prezența acestei funcții sintactice în limbă, de aceea acest criteriu se aplică pentru realizările din întreaga paradigmă sintactică a bazei și pot fi omogene sau mixate unele cu altele. Aceste criterii apar triangulate, astfel încât câteodată pot fi ilustrate prin aceleași exemple.

1. Criteriul bazei subclasifică funcția de apozitie-funcție sintactică în apozitii cu baza unară sau apozitii cu baza multiplă, ca în exemplele:

a. apozitii cu baza unară sau simplă:

[15] „Iar cea comunistă a fost la fel^{baza unară}, ostilă^{apozitie} față de Europa” (Grădinaru 2017).

[16] „În ochii mei (după ce am pus și alte feluri de diagnostic), răul major al României e moral^{bază}: invidia^{apozitie}” (Baconsky 2017).

b. apozitii cu baza multiplă:

[17] „Comunism, tranzitie, lungi dictaturi^{bază multiplă}: amalgamul^{apozitie} ideal pentru prăbușirea admirației și colapsul unei axiologii verticale” (Baconski 2017).

[18] „Cînd vedeam aici¹ / cum arată o farfurie cu mîncare², cum îți vorbește un chelner³, cum arată ambientul⁴ / propozițiile 2,3,4 = bază propozițională multiplă, toate astea^{apozitie} sintagmatică mi s-au părut o jignire^{bază} întinsă pe 30 de ani: jignirea individului^{apozitie sintagmatică}”⁵ (Adameșteanu 2014).

2. Tot după criteriul bazei avem apozitii cu baza sintagmatică:

[19] „În aceeași zi, zece ani mai târziu, la penitenciarul Râmnicu Sărat, una din temnițele cele mai de temut ale României, murea un alt fruntaș tărănist^{bază}, Ion Mihalache^{apozitie}, care fusese condamnat la închisoare pe viață. A fost aruncat, dezbrăcat, într-un cimitir mlăștinos, astfel că osemintele sale nu au fost niciodată identificate” (Cincea 2019).

3–5. Pentru restul realizărilor bazei, respectiv apozitii cu baza propozițională, invocăm exemplul [11] *supra*, la fel pentru apozitii cu bază frastică, exemplul [12] *supra*, iar pentru apozitii cu baza transfastică, aducem în discuție exemplul:

[20] „Ce avem noi, înaintea noastră? Avem o țară care se depopulează, [...] √ foarte mulți oameni capabili au plecat, iar cei care, eventual, virtual – pentru că, în realitate, nimeni nu vrea să vină aici –, cei care, virtual, ar vrea să se stabilească aici sunt primiți foarte prost. Această fobie față de ceea ce este străin, teoria complotului, sunt

lucruri absolut primejdioase și, în cele din urmă, duc la pustiirea unei națiuni” (Popescu 2017). √ [adică]

3.1.2.2. Apoziție postpusă și antepusă, în raport cu baza

Aici avem în vedere topica apoziției în raport cu baza, ceea ce poate duce la clasificarea: apoziție postpusă – topică obiectivă, apoziție antepusă – topică subiectivă. Nu toate variantele combinatorice pot fi clasificate astfel, întrucât comutativitatea sintactică dintre bază și apoziție aduce după sine, în baza principiului transpozabilității, și comutativitatea funcțiilor. Este un efect pe care l-am putea numi efectul *yo-yo*, un termen substituit pentru ciclicitate.

Chiar și în situația, care pare mai ușor analizabilă, a apoziției propoziționale în raport cu o bază funcție sintactică, interpretarea nu este simplă, situația putând fi de apoziție propozițională postpusă sau de apoziție propozițională antepusă, ca în exemplele:

[21] „Tactica salamului: Așa a numit micul Stalin de la Budapesta, sadicul zelot Mátyás Rákosi, metodologia distrugerii pluralismului prin acapararea graduală a tuturor segmentelor corpului politic” (Tismaneanu 2018).

[21a] Ceea ce m-a supărat la el^{bază/}, asta^{apoziție} am găsit și la alții / vs

[21b] Ceea ce m-a supărat la el^{apoziție/}, asta^{bază} am găsit și la alții.

[22a] Că nu știe nimic^{apoziție/} asta^{bază} mă supăra/ vs

[22b] Că nu știe nimic^{bază/} asta^{apoziție} mă supăra./

3.1.2.3. Apoziție proximală și distală în raport cu baza

Tot o caracteristică extrinsecă este cea care ia în discuție distanța textuală dintre bază și apoziție. În baza acestui criteriu, apoziția poate fi proximală sau imediată, distală sau mediată, în raport cu baza, și echidistantă sau izolată.

a. Apoziția proximală sau imediată

Apoziția în topică directă este, de regulă, imediată, fie ea apoziție-funcție sau apoziție-propoziție, ca în exemplele:

[23] „Așa m-am hotărât să mă duc la olimpiade. Numai că pentru clasa a cincea se organiza doar olimpiada de matematică,^{bază/} materie^{apoziție} la care nu străluceam deloc; fizica și chimia apăreau în clasa a șaptea, iar literatura abia în primul an de liceu” (Sima 2017).

[24] Singurul lucru pe care trebuia să îl faci era să taci din gură,^{bază propozițională/} să nu spui nimic.^{apoziție propozițională/}

b. Apoziția distală sau mediată

Apoziția poate fi și mediată. Apoziția este întotdeauna mediată atunci când este parte sau ramură a unui cumul de funcții sintactice (Secrieru 2001, p. 122.), ca în exemplele următoare:

[25] „Mă consider umanistă, democrată și europeanistă. Aș vrea să pot să fiu politic cosmopolită^{baza CFS} (globalistă)^{apoziție+CFS}, dar încă nu e vremea pentru generația mea” (Miroiu 2017b).

[26] „√Baroane,^{baza apoziției} era, fără îndoială, un volum^{CFS (apoziție + „complement predicativ”)} mai angajat decât acesta” (Cincea 2017).

√ [Volumul],

3.1.2.4. Apoziții graduale

Un criteriu extrinsec privește și clasificarea cantitativă a apoziției după numărul de unități prin care se exprimă, situație cuantificată terminologic drept apoziție de grad 1, 2 (Dimitriu 1987, p. 29–34; 2002, p. 1524) sau 3 etc., cf. exemplele:

[27] „Profesoara de matematică^{baza} de la școală, tovarăsa Cristache^{apoziție gr. I}, era îngrozitor de rea și, pe deasupra, era cocoșată – o poreclisem Coco –, ceea ce nu mă îmbia deloc să mă apuc de matematică. Asta spre deosebire de doamna Mirică^{baza}, profesoara de literatura română^{apoziție de gradul I}, o frumoasă brunetă cu ochii verzi,^{apoziție de gradul II} care m-a fascinat în școală și chiar mulți ani după aceea” (Sima, 2017).

[28] „A câștigat cu maximum de puncte (20) Marius Cavachi,^{baza} / un băiat de la liceul Mircea cel Bătrân din Constanța,^{apoziție de gradul I} / elevul profesorului Caragea,^{apoziție de gradul II} / Pe locul doi a ieșit Victor Nistor,^{baza} / de la liceul de informatică Groza, coleg cu Laurențiu,^{apoziție de gradul I} / prietenul meu din Oltenița,^{apoziție de gradul II}” (Sima 2017).

3.1.2.5. Apoziția izolată

Acest tip de realizare a apoziției începe să devină o caracteristică a sintaxei limbii române contemporane, fiind intens practică de intelectualii de ultimă generație ca efect stilistic și de emfază:

[29] „Ismail Kadare: [...] Dar până la urmă ce însemna dominația otomană?”^{bază sintagmatică a apoziției} Ostilitatea față de Europa^{apoziție sintagmatică izolată}” (Grădinaru 2017).

[30] „Enorm îmi place Brahms. Am învățat enorm de la el. Pentru mine, Brahms a fost și un aparat^{baza} de dezvoltat al respirației mele muzicale. Un aparat formidabil”^{apoziție izolată}” (Pătrășconiu 2017).

Concluzii

1. Taxinomiile structurale ale apoziției au ținut cont, ca și în situația atributului, în primul rând de partea de vorbire prin care era exprimată apoziția, de unde clasificări de tipul apoziție substantivală, adjectivală etc. Cercetătorii care au avansat aceste clasificări s-au dovedit consecvenți cu punctul de vedere că apoziția este o specie de atribut. Admițând că apoziția este o funcție sintactică autonomă în raport cu celelalte funcții, trebuie să admitem și caracterul ei sintactic, astfel încât caracteristica fundamentală a ei, aceea că reduplică funcția sintactică a bazei, să fie prevalentă altor clasificări. Urmând silogismul, este necesar să acceptăm că, în timp ce atributul este o rezultată a unui raport dintre două părți de vorbire, apoziția se stabilește la nivelul sintaxei, între două funcții sintactice, ceea ce atrage după sine concluzia că apoziția se stabilește între funcții ca unități sintactice. Faptul că funcția sintactică este o unitate sintactică la fel ca alte unități sintactice este demonstrat prin aceea că apoziția se actualizează la nivelul tuturor celorlalte unități sintactice ale limbii: sintagma, propoziția, fraza și transfraza, trecând granița unui raport clasic spre cea a unui mecanism.

2. Referindu-ne la clasificările apoziției, trebuie să facem distincția clară între criteriile intrinseci de clasificare a apoziției, cele care privesc actualizările apoziției, privită static, și criteriile extrinseci de clasificare a apoziției, privită dinamic, respectiv care iau în discuție natura antecedentului, contextul sintactic, topica, pla-

nurile sintactice ale comunicării și alți factori descriptivi care fac diferența între un tip sau altul de apozitie. În interiorul fiecărui tip de clasificare, putem să operăm și cu alte criterii suplimentare, dacă acestea se impun, dinspre practica observației empirice, până la epuizarea descrierilor taxinomice posibile.

3. Noutatea clasificării de față este tocmai acest nou punct de vedere, care ne arată că apozitia se poate realiza între planurile sintactice ale comunicării, dilatând teoretic noțiunea de raport sintactic, se poate actualiza prin toate unităților sintactice, se poate realiza antepus și postpus, proximal și distal, gradual și izolat. Aceste caracteristici taxinomice devin parte a statutului sintactic al apozitiei și îi întăresc trăsăturile sintactice și opozițiile categoriale în raport cu celelalte funcții sintactice teoretizate.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE. SIGLE

a) Izvoare literare

- Adameșteanu 2014 = Gabriela Adameșteanu, [http://atelier.liternet.ro/articol/9225/ Gabriela-Adamesteanu-Herta-Muller/Limba-romana-participa-la-limba-germana-in-care-scriu.html](http://atelier.liternet.ro/articol/9225/Gabriela-Adamesteanu-Herta-Muller/Limba-romana-participa-la-limba-germana-in-care-scriu.html) (FB (= Facebook), 10.02.2014).
- Baconsky 2017 = Teodor Baconsky, <http://www.aradon.ro/interviu-ja-cu-scriitorul-teodor-baconschi-raul-major-al-romaniei-e-moral-invidia/1814508>, (FB, 15/04/2017).
- Cincea 2017 = Melania Cincea, <https://putereaacincea.ro/mircea-cartarescu-intr-o-lume-dominata-de-anti-intelectualism-cum-e-lumea-politica-romaneasca-intelectualii-care-se-ratacesc-aici-se-expun-foarte-tare/> (FB, 17/04/2017).
- Cincea 2019 = Melania Cincea, <http://www.memorialsighet.ro/iuliu-maniu-8-ianuarie-1873...> (FB, 05/02/2019).
- Dialog exclusiv Lapunkt 2017 = Dialog exclusiv Lapunkt între Teodor Baconschi și Cristian Pătrășconiu, http://www.lapunkt.ro/2017/01/09/interviu-teodor-baconschi-cetatea-sub-asediu-ce-se-mai-poate-salva/?utm_campaign=shareaholic&utm_medium=facebook&utm_source=socialnetwork (FB, 1/10/2017).
- Grădinaru 2017 = Magda Grădinaru, <https://www.news.ro/cultura-media/interviu-ismail-kadare-...> (FB, 19/04/2017).
- Iamandi 2017 = Ionuț Iamandi, <http://dilemaveche.ro/sectiune/dileme-on-line/articol/panta-rhei-note-de-lectura> (FB 26/09/2017).
- Ion, 2017 = Raluca Ion (FB, 19/10/2017).
- Miroiu 2017a = Mihaela Miroiu, Share *OpenDemocracy* Post (FB, 19/04/2017).
- Miroiu 2017b = Mihaela Miroiu (FB, 24/04/2017).
- Pătrășconiu 2017 = Cristian Pătrășconiu, <http://www.lapunkt.ro/2017/05/01/interviu-dan-grigore...> (FB, 11/05/2017).
- Popescu 2017 = Diana Popescu, <http://www.digi24.ro/magazin/timp-liber/cultura/interviu-ion-vianu-psihiatrul-care-ne-pune-diagnosticul-ca-natie-831828>, (FB, 01/12/2017).
- Radulian 2016 = Camelia Radulian, *Noaptea celor singuri*, (FB, 30.12.2016).
- Radulian 2018 = Camelia Radulian, *Vă jur, I-am iubit!* (FB, 1/30/2018).
- Sima 2017 = Cristian Sima, *Marea Spovedanie*, (FB, 19/04/2017).
- Tismăneanu 2018 = Vladimir Tismăneanu (FB, 2/6/2018).

b) Bibliografie

- CL = „Cercetări de lingvistică”, Cluj-Napoca, I–XXXVIII, 1956–1993.
- Diaconescu 1989 = Ion Diaconescu, *Probleme de sintaxă a limbii române actuale*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989.

- Diaconescu 1995 = Ion Diaconescu, *Sintaxa limbii române*, București, Editura Enciclopedică, 1995.
- Dimitriu 1987 = C. Dimitriu, *Apozitive de gradul al doilea*, în LR, XXXVI, 1987, nr. 1, p. 29–34.
- Dimitriu 2002 = Corneliu Dimitriu, *Tratat de gramatica limbii române. Sintaxa*, Iași, Editura Institutul European, 2002.
- Drașoveanu 1971 = D. D. Drașoveanu, *O categorie sintactică-unicitatea*, în CL, XVI, 1971, nr. 2, p. 325–355.
- GALR 2005 = *Gramatica limbii române*, vol. I. *Cuvântul*, II. *Enunțul*, București, Editura Academiei Române, 2005.
- GLR 1954 = *Gramatica limbii române*, vol. I, II, București, Editura Academiei, 1954.
- GLR 1963 = *Gramatica limbii române*. Ediția a II-a revăzută și adăugită, vol. I, II, București, Editura Academiei, 1963.
- Hodiș 1990 = V. Hodiș, *Apoziția și propoziția apozitivă*, București, Editura Științifică, 1990.
- Irimia 1997 = D. Irimia, *Gramatica limbii române*, Iași, Editura Polirom, 1997.
- LR = „Limba română”, București, I, 1952 și urm.
- Mitran 1963 = M. Mitran, *Despre apoziție și raportul apozitiv*, în LR, XII, 1963, nr. 1, p. 36–45.
- Secrieru 2001 = Mihaela Secrieru, *Cumulul de funcții sintactice în limba română („elementul predicativ suplimentar”)*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2001.
- Secrieru 1998, 2007, 2009 = Mihaela Secrieru, *Nivelul sintactic al limbii române*, Botoșani, Editura Gee, 1998; ed. a II revăzută și completată, Iași, Editura Sedcom Libris, 2007; ediția a III-a, Iași, Editura StudIS, 2009.
- Secrieru, 2018 = Mihaela Secrieru, *Structuri apozitive la nivel intrapropozițional. Abordare teoretică*, în „Philologica Jassyensia”, XIV, 2018, nr. 1 (27), p. 107–120.
- Stati 1972 = Sorin Stati, *Elemente de analiză sintactică*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1972.
- Șerban 1970 = V. Șerban, *Sintaxa limbii române*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1970.

APPOSITION – NEW STRUCTURAL TAXINOMES.
DESCRIPTIVE-THEORETICAL APPROACH
(Abstract)

Perennial vestige of the language, that is, old and current at the same time, the apposition represents, after coordination and subordination, the most productive syntactic mechanism by juxtaposing of a language, facilitating the communication needs, precisely because of this malleability brought about by simply joining two terms. The versatility of the syntactic function of apposition is so great that it has been assimilated not only epistemologically with subordination, coordination, with a semantic function or syntactic nonfunction, and more recently with the incidence. Obviously, these interpretations either broadly depicted possible semantic-syntactical achievements, or they described through categorical attributes various types of appositions, especially based on denotative content, and less on categorical, structural or functional content. We believe that there are sufficient objective arguments for the apposition and the syntactic apposition ratio, which generates this syntactic function, to be considered autonomous *in se* and *per se*, based on the syntactic form and syntactic content and the related oppositions. Assuming this point of view, we have found that by intensively investigating the taxonomies of the apposition, the specific differences of this syntactic function can be highlighted in relation to all other known ones.

Cuvinte-cheie: apoziție, raport apozitiv, conținut sintactic, relație sintactică.

Keywords: apposition, appositive rapport, syntactic content, syntactic relation.

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”
Facultatea de Litere
Iași, Bd. Carol I, nr. 11
msecrieru@yahoo.com